

Langdurig broeden van Scholeksters *Haematopus ostralegus* op een niet uitkomend legsel

J. Walters

Hoewel geleidelijk meer en meer fabrieken en bedrijfjes verrijzen en de horizon geheel versierd raakt met raffinagekolommen, opslagtanks, schoorstenen en walkranen, broedt de Scholekster nog steeds in het Amsterdamse haven- en industriegebied. Het is nu zelfs in vele gevallen al zo, dat zij er nog broeden dank zij activiteiten van de mens. Oude opgespoten velden, waaraan (nog) niet verder gewerkt is, raken namelijk zo sterk begroeid, dat zij ongeschikt beginnen te worden. De Scholekster broedt dan nu ook meer op en bij fabrieksterreinen, langs wegen en spoorbanen en misschien zelfs op de daken van sommige bedrijfsgebouwen. Zij zijn veelal geheel aan passerend (bedrijfs)verkeer gewend, zodat ze hun broedsel veel minder gauw alleen laten dan bij veel minder ingrijpende verstoringen in meer natuurlijke gebieden het geval is. Ondanks alle verstoringen, die toch nog optreden en ondanks de aanwezigheid van vele predatoren, zoals kraaien, Eksters, Wezels en vooral Bruine Ratten, komen opmerkelijk veel broedsels toch nog goed tot hun recht. Enkele jaren geleden kon van één broedsel zelfs worden vastgesteld, dat niet alleen de vier eieren uitkwamen (drie-legsels zijn ook bij Amsterdam in de meerderheid), maar dat ook alle vier jongen het vliegvaardige stadium bereikten! Dit is op zichzelf een unicum en zou, indien frequent voorkomend, bepaald tot een bevolkingsexplosie leiden.

Een niet uitkomend legsel

In 1977 was er bij de aangetroffen legsels één, die de aandacht trok doordat alle drie eieren, hoewel uitwendig niet beschadigd, geheel niet uitkwamen. Op 5 mei vond ik het al complete legsel in een hoek, waar elk jaar al een paar had gehuisd, misschien dus wel van datzelfde paar. De eieren waren warm, maar schouwen toonde aan dat ze praktisch vers waren, dat wil zeggen het broeden was niet meer dan twee dagen tevoren begonnen. Nadrukkelijk vermeld ik erbij dat slechts één der eieren geschouwd werd (korte onderdompeling in water en daarna afdrogen), zodat het schouwen zelf niet de oorzaak van het niet-uitkomen van alle drie eieren geweest kan zijn. Eieren waarin geen ontwikkeling van de kiem plaatsvindt, verliezen veel minder snel aan gewicht dan gezonde eieren, zodat men mijn 'niet meer dan twee dagen tevoren', gebaseerd op gezonde ontwikkelingen, van een voorzichtig vraagteken zou kunnen voorzien: het legsel, dat zich immers niet gezond ontwikkelde, kon er enkele dagen langer gelegen hebben.

Geregeld passeerde ik (en anderen) het nest op een honderd meter afstand zonder dat de broedende vogel zich daardoor liet storen. Op 14 juni, toen er al lang jongen geweest hadden moeten zijn, waagde ik een inspectie van het legsel en merkte toen, dat alle drie eieren niet zouden uitkomen: door gedeeltelijk indrogen van de inhoud was er ruimte in de eieren ontstaan, waardoor de inhoud duidelijk voelbaar bewoog bij het hanteren der eieren.

Geïnteresseerd bleef ik dit broedsel volgen en zag twee tot drie maal per week van een afstand de broedende vogel op het nest zitten. 's Ochtends 13 juli waren ze er voor het eerst niet. Weliswaar liep in de namiddag van die zelfde dag een der vogels (waarvan het geslacht helaas niet met zekerheid kon worden vastgesteld) in de omgeving rond, maar broeden was er niet meer bij. De daarop volgende dagen schitterden de vogels door afwezigheid. Ik wachtte, ter vermindering van elk risico bij dit nu toch interessante experiment, tot 17 juli, alvorens het legsel weer te inspecteren. De drie eieren waren er nog, onbeschadigd, maar koud en nat. Omdat ik ze op 5 mei gemeten had met een nauwkeurigheid van 0,1 mm, kon ik nu ook vaststellen dat ik inderdaad met de zelfde eieren te doen had.

Als wij 5 mei als eerste dag van broeden aanhouden - dat kan dus iets eerder geweest zijn - en 12 juli als de laatste, komen wij op een broedduur van (ten minste) 69 dagen. Dit is meer dan 2½ x de normale broedduur van 26-27 dagen.

Gegevens uit de literatuur

In Glutz et al, 'Handbuch der Vögel Mitteleuropas', deel 6, 1975 wordt als langst bekende broedduur 41 dagen opgegeven (ontleend aan een publicatie van Keighley & Buxton in 'British Birds' 1948). In 'Watervogels' 1980 heeft Dijkstra sindsdien bericht over een geval op Texel van -toevallig ook- 41 dagen. Hij voegde toen een gezond ei toe, dat na vijf dagen uitkwam, zodat dit geval met 46 dagen eindigde en geen antwoord gaf op de vraag,

hoe lang een Scholekster 'lust' heeft om door te zetten.

Oorzaak onbekend

Het komt natuurlijk veel meer voor, bij alle vogelsoorten, dat van een legsel één of meer eieren niet uitkomen. Het niet uitkomen van een geheel legsel zonder een aanwijsbare oorzaak is echter een unicum en had ik zelf bij Scholeksters nog niet meegemaakt. Uiteraard gaf daarbij de industriële omgeving aanleiding tot een zekere argwaan en daarom werd besloten de eieren chemisch te onderzoeken. Op verzoek van drs. H. Heida, directeur Gemeentelijk Centraal Milieulaboratorium te Amsterdam, verrichtte het Centraal Instituut voor Voedingsonderzoek te Zeist de analyses, aan één ei op gechlorideerde koolwaterstoffen, aan een tweede op kwikverbindingen. Volgens experts waren de gevonden waarden dermate laag, dat daarin de oorzaak van het mislukken niet gezocht kon worden. In ieder geval staken de resultaten gunstig af bij die van een niet uitgekomen ooievaars-ei, waarover D.A. Jonkers van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer te Leersum, in dit tijdschrift (1977, p.304) berichtte. De werkelijke oorzaak van het mislukken was dan ook niet meer te achterhalen.

Met dank aan de heer Heida voor zijn bemiddeling en toestemming tot publicatie geef ik tot slot nog een vergelijkende tabel, die het bovenstaande illustreert.

	Scholekster ei	Ooievaar ei
hexachloorbenzeen	0,02	1,10
DDT	0,03	0,10
TDE en DDE (afbraak- producten van DDT)	0,24	3,61
Hexachlorocyclohexaan	0,01	0,83
dieldrin	0,07	0,18
heptachloorepoxide	0,04	0,47
polychloorbyfenylen	6	50

De resultaten zijn in milligrammen per kilogram versgewicht ei. Lindaan en endrin konden in het scholekster-ei niet worden aangetoond. In het tweede scholekster-ei werden 0,09 gewichtsdelen per miljoen aan totaal kwik gevonden.

■ J. Walters, Vespuccistraat 83 III., 1056 SK Amsterdam.

Die Greifvögel der Welt

Op veertig tafels worden in dit boek niet minder dan 1144 kleurentekeningen getoond van de orde Falconiformes. Alle goed te onderscheiden rassen, jeugd- en overgangskleden, kleurfasen, evenals geslachten als ze wat betreft het verenkleed van elkaar afwijken, zijn afgebeeld. Verwante soorten zijn zo veel mogelijk op één tafel samengevat. De afbeeldingen zijn gewoonlijk op de zelfde wijze gemaakt, meest met iets gespreide vleugels en

een wat naar ons toe gedraaide staart. Tegenover de kleurentafels is in tabelvorm een omschrijving van soorten en rassen gegeven, karakteristieke kenmerken, evenals verbredings-, grootte- en gewichtsgegevens. Het tekstgedeelte bevat 160 instructieve pentekeningen en omvat een determineertabel met gegevens over grootte, kleur, snavel-, poot-, kop- en staartvormen. Een register met alle wetenschappelijke namen en de Engelse en Duitse namen sluit het boek af. De meer dan 25-jarige ervaring van de auteur, Friedhelm Weick, werd aangevuld met gegevens van de internationaal bekende stootvogelspecialist dr. Leslie H. Brown, die deze zomer op 6 augustus 1980 in zijn huis te Karen in Kenya stierf. Een interessant boek waarbij veel studies in het veld, in dierentuinen en vogelparken en balgen in musea ten grondslag liggen. Voor de veldwaarnemer minder bruikbaar omdat stootvogels meestal in de vlucht worden waargenomen en vliegbeelden zijn niet afgebeeld. Wellicht wél het handzaam boek voor Vogelwet-Controleurs 1936 die zich speciaal bezighouden met de invoer van vogels en de handel in buitenlandse vogels.

Friedhelm Weick: *Die Greifvögel der Welt*. Met medewerking van Leslie H. Brown, 159 pag., 1304 afbeeldingen, waarvan 1144 in kleur. Tweetalige tekst, Engels en Duits (1980). Uitg. Verlag Paul Parey, Hamburg/Berlijn. Prijs DM 78,—.

Parkieten in kleur

In dit boekje zijn de Zuidamerikaanse, Australische en uit Azië en Afrika afkomstige parkieten beschreven. Het geeft richtlijnen aangaande houden, verzorgen, voeren en kweken aan. De soorten, die onder de Wet Bedreigde Uitheemse Diersoorten vallen, zijn met een asterisk in de tekst aangegeven. Er zouden nog veel meer soorten onder deze wet moeten gaan vallen en het is van groot belang dat controleurs van deze wet hun soorten goed kennen.

Curt af Enehjelm: *Parkieten in kleur* (1980). Oorspronkelijke titel 'Sittiche', vertaald door Hans Warren, bewerkt door Meindert de Jong. Uitg. W.J. Thieme & Cie, Zutphen. Prijs f 22,50.

Sierwatervogels

In de eerste plaats is dit boek geschreven voor de sierwatervogelliefhebbers. Door een grote vooruitgang op het gebied van voeder-samenstelling, diergeneesmiddelen, broedtechnieken en de onderlinge internationale contacten schijnt het nu mogelijk te zijn geworden bijna alle watervogelsoorten in vijfvermilieu te fokken. Tot Bredijkers en zaagbekken (zelfs Nonnetjes) toe!

Dit boek geeft voorlichting over huisvesting, deskundige voeding en fokmogelijkheden en legt grote nadruk op de Roodhalsgans, die de laatste jaren angstwekkend in aantal afneemt. Dat er vaak dieren uit sierwatervogelcollecties ontsnappen is niet onbegrijpelijk. Vogelasiëls, zowel als vogelwaarnemers, kunnen hun voordeel met dit boek doen.

R.R.P. van der Mark: *Sierwatervogels*. 189 bladzijden, talrijke kleuren- en zwart-wit afbeeldingen (1980). Uitg. W.J. Thieme & Cie., Zutphen. Prijs f 34,50.